

Tijdschrift

VAN HET EUROPEES GENOOTSCHAP
VOOR MUNT- EN PENNINGKUNDE

VOL. XX (juli-augustus 1970) N° 7-8

Tijdschrift: MOORS E., Oude Antwerpsebaan, 161, MECHELEN

Bijdrage: Beschermend lid : minimum 225 fr. te storten aan
Lid : 175 fr.

LE MAIRE, P., 53 de Broquevilleaan, Brussel 15 of
op P.C.R. 8460.38 van het genootschap te Brussel of
via de Afdelingen

Nederlandse leden: briefwisseling aan MOORS, E.,
Oude Antwerpsebaan, 161, MECHELEN

Dit blad bevat in bijlage 8 bladzijden publiciteit van leden en katalogus

LUIKSE MUNTGEWICHTEN

Een muntgewicht (dénéral) stemt overeen met het gewicht van een bepaald geldstuk ; b.v. gulden, dukaat, louis, enz... In normale omstandigheden zijn deze gewichten in een houten doos geborgen. Deze is eveneens van een weegschaal en kleine plaatjes, om op het juiste gewicht te brengen, voorzien.

De muntgewichten zijn vierkantig of rond van vorm, met of zonder grijpknop. Zij zijn voorzien van een instempeling hetzij van het geldtype of van een inschrift, soms wel van een controlestempel. De fabrikant heeft daarenboven, in de doos waarin de gewichten bewaard worden, een etiket aangebracht waarop eventueel zijn privilegïën vermeld staan. Andere etiketten geven de juiste bestemming aan van de houders, waarin de gewichten geborgen zijn.

De luikse ajusteurs zijn niet talrijk, de oudste onder hen Vincent Mousset, afkomstig uit Parijs, was in 1745 te Luik gevestigd. Hij ontving in 1749 zijn privilege voor het maaksel van dukaten en na in 1752 ontslagen te zijn, installeerde hij zich te Brussel. Hij vestigde zich in Gerardrie aan de Torrentbrug en naar het schijnt in Pierreuse.

**NOTULEN VAN DE ALGEMENE
VERGADERING VAN HET E.G.M.P.,
TE GENT GEHOUDEN, DE 7.6.1970.**

Op een gescheurde etiket werd zijn naam gelezen als Cousset. Deze vergissing werd door F. A. Lavagne rechtgezet.

Als opvolgers had Mousset twee vennoten: François Poissinger, afkomstig uit Beieren en François Joseph Vandenbergh. Zij waren gevestigd in de rue des Tourneurs, achter Sint Catharina. Poissinger stierf omstreeks 1763. Vandenbergh voerde de zaak alleen verder op hetzelfde adres, nadien in de gezusters de Hasquestraat bij een heer Villette; hij stierf in 1768. Na hem vindt men enkel nog een genaamde Collard die in 1775 in de Pierreuse gevestigd was.

De dozen bevatten 10, 16 of 20 gewichten waarvan de samenstelling regelmatig schijnt te zijn.

Doos met 10 stuks: de hele en halve dukaat, de hele en halve souverein, de pistool, de halve, dubbele en viervoudige, de louis met de zon en de louis met de 2 L.

Doos van 16 stuks: deze bevat, buiten het hierboven vermelde, de halven van voornoemde louis, de mirliton, alsmede de halve en hele noailles.

Doos van 20 stuks: Hierbij zijn toegevoegd de hele en halve guinea, de dubbele louis met de zon en de dubbele mirliton.

Mousset ijkte zijn gewichten met een gevierendeeld en gekroond schild van Bavière-Palatinat en zijn modelplaatjes met een gekroond schild van Beieren.

Al de muntgewichten van Poissinger en Vandenbergh zijn gestempeld met een schild van Beieren, gekroond met twee palmen. Hetzelfde deed Vandenbergh alleen, tot op het ogenblik dat hij de wapenschilden van Jan Theodoor van Beieren verving door de leeuw van Charles d'Oultremont.

Voor wat Collard betreft, de doos die we gezien hebben vertoont het schild van Beieren, maar het schild van de dukaat werd hersneden en laat de streep van Velbruck zien.

Het is wel verstaan dat weinige dozen volledig gebleven zijn; de meesten vertonen leemten. Verschillende onder hen werden op goed geluk met andere gewichten aangevuld, hetzij door de gebruikers ervan, hetzij door de kleine sjacheraars of verzamelaars. Deze toevoegingen betreffen de kleine gewichten, de weegschaal of de hiervoor benodigde schaaltes.

Het is zelfs voorgekomen dat op een doos een etiket, die tot een geheel andere doos behoorde, geplakt werd.

Mousset had opdracht gekregen zijn dukaat-gewichten te verkopen aan de prijs van 5 stuivers en de kleine gewichten aan de prijs van 1 oortje per grein. Twee dozen van ieder 10 muntgewichten zijn voorzien van een opschrift dat hun prijs bepaalt op 6 gulden (Brabant-Luik); een doos met 20 muntgewichten van Vandenbergh werd voor 10 gulden verkocht.

Vertaald

H. FRÈRE

De vergadering werd geopend om 10,30 uur door de Heer P. De Baeck, Algemene Voorzitter, bijgestaan door het Bureau met de HH. Martiny, Ausselet, Colaert, Alaerts, De Mey, Herssens, le Maire, Magain, Moors, Nuijttens, Spitaels en Tae.man.

1. De President verklaart de vergadering geopend en geeft het woord aan de Heer Martiny, Voorzitter van de afdeling Gent, en hoopt op een vlugge genezing van de collega's en leden van zijn afdeling.

M. Martiny heet alle deelnemers hartelijk welkom en herrinnert het programma.

2. De Voorzitter De Baeck herneemt het woord en vraagt de vergadering de overleden leden in de voorbije sessie te willen gedenken. De Heren Burgers en De Bouver afd. Antwerpen Kisch en Perrin Frankrijk.

3. De President herrinnert dat het Genootschap dit jaar haar 20^e verjaring viert. Hij geeft de kenmerken van de geslagen jeton-1970 en onder applaus van de aanwezigen wordt de penning in vermeil overhandigd aan de Heer Taelman, voorzitter van de afdeling Brugge.

4. De Voorzitter geeft vervolgens lezing van het verslag der activiteiten van de Raad en legt de nadruk op de noodzaak van de numismatische vorming van de leden te bevorderen door verslagen, voordrachten en lokale tentoonstellingen. Hij vestigt bijzonder de aandacht op het gevaar dat de afdelingbijeenkomsten anders nog maar alleen muntenbeursen zouden zijn.

5. De Schatbewaarder, M. le Maire, geeft vervolgens lezing betreffende de financiële toestand in 1969 en de vooruitzichten voor 1970.

Het aantal leden overtreft de 1.031, verdeeld voor het vlaamse tijdschrift 487 en voor het franse gedeelte 544.

Rekening houdend met de B.T.W. en de algemene prijsverhoging die hierdoor zal volgen, vraagt de schatbewaarder aan de vergadering een gunstig advies te geven aan het voorstel dat hij zal doen betreffende de verhoging van het lidgeld.

6. De President meldt ook dat de verhoging van de overdrachtaks op 1.1.71 voor de grafische kunst, voorzien wordt op 17%, en stelt voor dat de aanwezigen het bestuur zou machtigen het lidgeld tot een maximum van 200 fr. te verhogen.

Een suggestie van M. Ausselet om de bijdrage op 210 fr. te brengen, wordt afgewezen, het voorstel van de voorzitter wordt door de vergadering goedgekeurd.

7. De Heer Magain, bibliothekaris, geeft kennis van het gebruik van de toegekende subsidie (Mons 1969).

Er wordt weinig gebruik gemaakt van de bibliotheek, wel worden veel dezelfde boeken gevraagd.

Een nieuwe toelage van 10.000 fr. zou derhalve nuttig zijn voor de aankoop van een 2^e exemplaar van de werken die dikwijls gevraagd worden. De toelage wordt dan ook goedgekeurd.

8. De Heer Colaert geeft eindelijk verslag op de vraag van de herlagen (refrappes), reeds omstandig weergegeven in het bulletin nr. 5 - mei 1970.

Hij deelt de vergadering het ontwerp mee dat als motie door de luikse afdeling ingediend werd (*).

Hij is van mening dat deze motie te sterk radikaal is om de aanvaarding aan te bevelen.

Er wordt dan beslist dat het vraagstuk terug bestudeerd zal worden door de verschillende afdelingen, daarna door het bestuur die een nieuw verslag zal uitbrengen op de algemeene vergadering van 1971.

De zitting wordt opgeheven op 12,30 uur.

De schatbewaarder.

(*) ONTWERP VAN MOTIE, VOORGESTELD DOOR DE NUMISMATISCHE KRING VAN LUIK

De algemene vergadering van het Europese Genootschap voor munt- en penningkunde, bijeengekomen te Gent op 7 juni 1970 ;

Bezorgd over het menigvuldig te koop aanbieden van muntvormige stukken van recente fabricatie door openbare instellingen of door privaat initiatief

Stelt vast dat het merendeel hiervan onder dubbelzinnige of bedrieglijke aspecten aangeboden wordt, dikwijls onder wederrechtelijk toegeëigende benamingen en dat per slot van rekening valse stukken zijn.

Ontroerd door het feit dat slechts een ingewijde in staat is tot het vereenzelvigen van deze produkten, die oorzaak zijn van vergissingen en nadelen en die meningsverschillen onder de verzamelaars veroorzaken.

Na er over beraadslaagd te hebben :

Veroordeelt de nijverheidstak die uit winstbejag de lichtgelovigheid van anderen uitbuit, door het te koop stellen van bedrieglijke reproducties of van verzonden munten, onder de benaming van herlagen, proefslagen, dubbelslagen, proeven, enz...

Besluit haar beheerraad te verzoeken :

1) *De aandacht te doen vestigen* van de publieke machten, in België en andere landen, op de gevaren van deze fabrieken.

2) *Te eisen* van bedoelde officiële instellingen, naargelang hun morele verantwoordelijkheden, ernstig in het gedrang gebracht door het daaruit voortvloeiende bedrog :

a) *het stopzetten* van muntaanmaak met onregelmatige kenmerken alsmede het namaken van stukken, welke ook hun benaming weze.

b) *het publiceren* van een gedetailleerde staat van dergelijke productie met opgave van alle bijzonderheden, nuttig tot hun identifikatie.

3) Deze beslissingen aan de muntenhandelaars te doen geworden en hen, in hun eigen belang, om hun medewerking te verzoeken.

4) De instemming van andere belgische en vreemde numismatenverenigingen trachten te bekomen.

5) Aan de afdelingen van het genootschap voor te schrijven :

a) Het verwijderen op hun bijeenkomsten, van alle twijfelachtige reproducties die vatbaar zijn tot verwarring met authentieke munten, alsmede van alle andere namaken.

b) maatregelen te treffen om haar leden te verwittigen en hen op hun hoede te stellen tegen mogelijke missingen en bedrog.

6) Uit het genootschap te sluiten, ieder lid dat *bewust* een naslag of een vals stuk voor een echt stuk tracht te verkopen of te ruilen.

7) Dienaangaande verslag uit te brengen tijdens de bijeenkomst van 1971 en hierop om goedkeuring te verzoeken van een lijst met aanduiding van de betreffende stukken, die als numismatische documenten kunnen aanzien worden, alsmede met een definitie van de technische termen.

Gent, 7/6/1970

DE STUDIE VAN HUN MUNTEN OPENBAART HET WARE GELAAT VAN DE GALLIERS.

De miskenden van de numismatiek

We moeten ons ongelukkigiglijk geen illusies maken. Niettegenstaande het grote belang van deze ontdekkingen, blijft hun bijdrage tot de grondige kennis van de gallische ziel, zeer zwak. Een wondermooi bewerkte voorwerp in brons of een vernuftige technische vernieuwing kunnen niet volstaan om een volledig overzicht van een beschaving te geven. Het zijn er slechts tekens van. Wat was het bestaan van deze ambachtslui, kunstenaars en gallische krijgslieden? Mag men verhoppen dat de toekomstige jaren ons meer archeologische ontdekkingen op dit domein zullen brengen? Spijtig genoeg niet. De tastbare uitingen van de keltische godsdienst werden in Gallië grotendeels en onmeedogend vernietigd bij het invoeren van het

Christendom. Overigens moeten de heiligdommen van de Druiden, midden in de bossen, geen opzienbarende gedenktekens geweest zijn. Over de dagelijkse bezigheden van de Galliërs zullen we nooit veel meer kunnen terugvinden. Zoals alle volkeren van toen bouwden ze houten huizen en in het dagelijkse leven maakten ze van dit vergankelijk materiaal overvloedig gebruik. Tenslotte schijnen ze zeer bescheiden geweest te zijn voor wat hun begrafenisritueel betreft: de grafstede van Vix is een uitzonderlijk geval. Onze voorzaten lieten dus zeer weinig na over zich zelf.

Gelukkiglijk bestaat er nog een ander bewijs; een voornaam getuigenis: dat van de munten. Deze munten zijn, archeologisch gezien, van groter belang dan de griekse of romeinse munten. Inderdaad, de Galliërs schijnen munten van een merkwaardige opvatting te hebben aangemaakt.

Zoals een rechthoekig stukje papier van een 1000 F biljet de dag van vandaag slechts waarde heeft in functie van de autoriteit der nationale bank en van de symbolen ervan door haar gewaarborgd, zo ook was de intrinsieke waarde van de gallische munt gebonden aan het goddelijke symbool dat op de beeldenaar voorkwam. In het licht hiervan wordt de studie der gallische munten van uitzonderlijk belang. Hun symbolen zijn inderdaad verwant aan de fundamentele waarden van de keltische beschaving, waarden die er in zekere zin tot het uiterste zijn op gecondenseerd. Wanneer men er toe komen zal deze symbolen te ontcijferen, dan mag men verhopend de geestelijke waarden van Gallië in wezen weer te kunnen samenstellen. Evenwel, dit nauwelijks begonnen werk en het standpunt dat we hebben uiteengezet, is slechts zeer onlangs door bepaalde numismaten beginnen verdedigd te worden, in het bijzonder door Lancelot Lengyel. Het was een feit dat gedurende lange tijd de gallische munten bijna niet in aanzien waren. « Zij zijn van zulke slechte smaak dat de meesten ze verwerpen en hen nauwelijks een plaats gunnen in hun verzameling » schreef een frans numismaat in het begin der 18^e eeuw, waar hij het had over de gallische munten die men in grote hoeveelheden in franse bodem vond. Gehypnotiseerd door de volmaakte schoonheid van de griekse en de romeinse munten alsmede door hun uitzonderlijke staat van bewaring, verwaarloosden de medailleverzamelaars volledig deze bodemvondsten en beschouwden ze als afdrucken van een « uitgesproken ruwheid ». In feite vertoonden de gallische stukken onderling zeer verschillende aspecten. Men vond er zulke fijne en zo nauwkeurige stukken als de mooiste griekse munten, waarvan ze trouwens schenen gecopieerd te zijn. Er waren ook grovere en tenslotte weer andere waarop slechts streepjes voorkwamen, ordeloos geschikte schematische figuurtjes zonder betekenis, tenminste op het eerste zicht.

Men geloofde eerst dat de uiterlijke « grofste » munten ook de oudste waren en dat de gallische kunst van munten slaan slechts volwaardig

tot uiting gekomen was na het contact met de beschaving in voege rondom het middellandse zeegebied en dat ze hiervan slaafs nagebootst waren.

Daarna werd vastgesteld dat men het volkomen bij het verkeerde eind had: de « fijnste » munten waren in werkelijkheid de oudste. Hierbij dient dadelijk volgende natuurlijke hypothese gemaakt: de eerste gallische stukken zouden onweerlegbaar kopieën geweest zijn en griekse slaven waren de galliërs bij het aanmunten behulpzaam. Eenmaal deze wegbereders vertrokken, begon het verval.

In de derde eeuw vóór onze jaartelling drong inderdaad de griekse aanmunting, sedert eeuwen gekend te Marseille dat het grote centrum van de handelsbetrekkingen met de beschavingen van het middellandse zeegebied was, Gallië binnen en verving de bijlen, schijven en brochen die zowat de enige gekende ruilmiddelen tot dan toe waren. Vanaf dit ogenblik, zoals de juffers Fabre et Mainjonet het opmerkten in hun werk « Les Monnaies Gauloises » vertoont de evolutie van de gallische muntenkunst drie opeenvolgende stadia: als eerste het invoeren van een vreemd type — griekse en siliciaanse munten, staters van Philip van Macedonië; vervolgens de getrouwst mogelijke namaak van dit prototype door de plaatselijke nijverheid en tenslotte de geleidelijke omvorming die leidde tot typisch keltische muntstukken. Gelijklopend hiermede, ontvaardden gewicht en gehalte voortdurend. Van dan af was het aanlokkelijk tot een verandering te besluiten, tot een verval dat ook de stijl en de artistieke waarde van de munten zou getroffen hebben.

Om de praktische demonstratie der voortzetting van dit « geleidelijk verval » aan te tonen vatte Robert Forrer, een specialist van de munten der Donau-streek, het idee op om een der tekeningen op deze stukken afgebeeld, door zijn kleine zoon te laten kopieëren. Vervolgens liet hij de tekening van zijn zoon door een tweede kind hertekenen, nog door andere kinderen nadien om tenslotte zijn huisknecht het eens te laten overdoen. Het resultaat was ongetwijfeld een tekening die geen enkel verband meer had met het oorspronkelijk beeldje. Hierop steunde hij zich om aan te tonen dat het verval van de griekse motieven te wijten was aan de onhandigheid van de Galliërs die niet in staat waren om een model behoorlijk te kopieëren. Alles kwam hier op neer: het vreemde en verbijsterende karakter van de gallische munten schijnt na verloop van de ons gekende beschavingen de meest eenvoudige en overeenkomstige verklaring gevonden te hebben.

Waren de Galliers primitief en onhandig? Zij die zo bedreven waren de ambachtslieden uit het middelen ouden ze nu juist in dit bepaald lare kijk of stijve vingers gehad iet meer worden verdedigd. Men moet integendeel wel toegeven dat de stelselmatige verandering van

de gallische munten gewild was. En vooreerst moet men hier een merkwaardige kunstopvatting in zien.

Een cijferboodschap

De dag van vandaag is het esthetische oordeel vrijer en meer open dan het dit was enkele tientallen jaren geleden. De hedendaagse critici hebben bewondering voor de plastische kracht en de sterke originaliteit die zich tot heden verborgen hielden in deze obscure en door de tand des tijds afgestompte geldstukjes. De recente publikatie door de nationale bibliotheek en gewijd aan gallische medailles, kan een nieuw licht werpen op dit domein. De auteur, Lancelot Lengyel opent, door reeds gekende feiten te hernemen en samen te voegen met oude theorieën, verbazende perspectieven. Zeker, zijn hypothesen blijven nog zeer voorzichtig, maar zij schijnen ons niettemin van groot belang en doen onze kennis van de gallische beschaving als vernieuwd en aanzienlijk verrijkt voorkomen. Vooreerst is men levendig getroffen door de zonderlinge harmonie van zijn ensembles die in hoge mate decoratief zijn en schijnen te gehoorzamen aan een eigen rythme dat uit een verre onbekende gedachtenbron ontspringt.

Deze trappelende Pegasus, wiens vleugel het gesternte en het weefsel van de goddelijke sluier schijnt te omvatten, die door het kunstig spel van de volumes tot leven komt, waarin een speurend oog een hogere macht terug vindt, openbaren waarden die de klassieke leerstellingen ver overtreffen. Men is verwonderd in deze basreliefs van « zakformaat » deze erfenis onzer voorvaderen, kleine artistieke verfijningen terug te vinden waarvan we tot heden dachten dat ze eigen aan de avant-garde van ons tijdperk waren, zoals deze figuren die terzelfdertijd vóór- en zijkant zijn, of deze waarvan de tekens naast elkaar geplaatst zijn in een synthese die gedikteerd werd door de duizenden gedragingen des levens. De hedendaagse mens is ongetwijfeld, dank zij de esthetische uitwerkingen van onze eeuw, bijzonder voorbereid tot het waarderen van deze kunst die doordrongen was van een buitengewoon dynamisme, dat geheel tegengesteld is met het statisch karakter van de klassieke kunst. En men is verrast bij het bestuderen der medailles, die gelijktijdig zo dicht en zo ver van ons verwijderd zijn, die zo ouderwets en toch modern zijn. Het zijn psychologische constanten die Frankrijk toelieten de mensen een schilderij te bezorgen waarvan de vormen en de omtrekken schitteren ten bate van de expressie, de beweging en het rythme. Boven deze grote artistieke revelatie staat het historisch belang dat een zo talrijk als reusachtig materiaal biedt.

Men weet hoe zeer onbetrouwbaar de bronnen zijn die de klassieke schrijvers ons over het leven der Galliërs nalieten. De Ierse litteratuur, bron die ons de meeste kennis verschafte aangaande de Keltische

beschaving, is van aanzienlijk latere tijd dan het einde van de Gallische onafhankelijkheid en de kerstening van Ierland. De munten daartegenover zijn rechtstreekse handwerk uit Gallië en getuigen drie eeuwen geschiedenis van franse oorsprong. Deze stukken, bewaard gebleven in onze nationale humus, brengen ons een boodschap waarvan de authenticiteit boven alle twijfel verheven is. Weliswaar gaat het hier om een cijferboodschap en alle pogingen om er een « code » een verklaring in duidelijke taal voor te vinden, bleven tot heden vruchteloos. Maar deze verscheidene pogingen, deze hypothesen en controversen waarvan zij het voorwerp waren, geven ons een klein inzicht in de zeer boeiende aantrekkelijkheid van de ons bijna totaal onbekende wereld van de keltische godsdienst en beschaving.

Nemen we het voorbeeld van de aangezichten : Het is toch in de voorstelling van de menselijke figuur dat deze « déformatie », deze progressieve abstractie het gemakkelijkst vast te stellen is. De lijnen zijn ofwel geaccentueerd en log gemaakt, ofwel eigenaardig onsamenghangend, derwijze dat het een vreemd gelaat wordt, gelijktijdig menselijk en bovenmenselijk, kwellend aanwezig, wreed of ontstoffelijk. Het kan hier slechts handelen zoals men het aanvankelijk geloofde om onhandigheid bij de uitvoering, want de fotografische vergrotingen tonen ons als op voorhand beraamd, de achtereenvolgende stappen van de uitvoering aan. Er moet een andere reden geweest zijn. Waarom werd dan de monetaire kunst in Gallië hoe langer hoe abstracter, gedurende de drie eeuwen van haar bestaan? Waarmede stemt ze overeen? Hoe voor deze raadselachtige tekens en deze eigenaardige figuren een verklaring vinden?

Heldhaftige onstuimigheid of oorlogszuchtige inleiding

Hebben de Galliërs, door de ontaarding dezer tekens, willen herinneren aan de vinger der vernieling die in het verloop der tijden de lijnen van jeugdige figuren krenkt? Of hebben ze de ontbinding van het menselijk organisme na de dood, in beeld willen vastleggen? Bootsten ze de krijgshaftige woede na die het gelaat van de krijgers doet samentrekken? Of hebben ze ten slotte, ons beeldenaars willen nalaten van krijgers wiens aangezichten in de strijd verminkt werden?

Deze veronderstellingen zijn veel te realistisch om met de bezieling van de gallische kunst gelijke tred te houden. Het schijnt meer gepast op te zoeken of deze ontbinding van het menselijk aspect niet beter zou beantwoorden aan een of ander magisch of godsdienstig geloof der Kelten, geloof waarvan het geheim verloren ging maar waarvan het terugvinden van sporen in de magische denkbeelden en gewoonten waarvan we weten dat ze eigen zijn aan de archaïstische volkeren, niet onmogelijk zou zijn.

Een nauwkeurige aanduiding in die richting werd ons gegeven door Mej. SJOESTEDT, specialiste in de keltische taalwetenschap. Met betrekking tot de vervorming van de menselijke figuur, zoals deze op de keltische munten voorkomt, herinnert ze ons aan de beschrijving van de buitensporige heldenverheerlijking zoals de keltische mythen verhalen. Ziehier hoe de heldhaftige ierse mythe de gedaantewisseling van Cuchulainn beschrijft die deze grote keltische held na de inwijding onderging. Hij keert zich derwijze in zijn huid, dat zijn voeten en knieën langs achter komen te staan en zijn kuit en billen aan de voorkant. Aan iedere punt van zijn rechtopstaande haar kleeft ofwel een bloeddruppel of een vonk. Uit zijn wijd gapende mond spuit hij een vuurgloed. Een zijner ogen is zodanig in haar kast verzonken dat « zelfs een reiger ze er niet uitpikken kan ». Het andere oog « zo groot als een ketel » steekt uit het midden ener wang. Uit zijn voorhoofd puilt « zo dik als een slijpsteen » de heldenmaan, als een raadselachtig uitvloeisel. Uit zijn schedel schiet een straal zwart bloed « zo lang als de mast van een admiraalschip ».

Het oog dat diep midden in de wang ligt — merkt Mej. Sjoestedt op — de bloedstraal uit de schedel, de vuurgloed uit de mond en het raadselachtige teken op het voorhoofd, zijn tekens die men terug vindt op bepaalde hoofden, zoals bij Ogmios op de armorikaanse munten. Het betreft hier gemeenschappelijke voorstellingen van de eilandbewonende Kelten en hun neven op het vaste land. Hier hebben we te doen, bevestigt de schrijfster, met « soorten stempels » die de kentekens waren van deze oorlogszuchtige inleiding dat het eerste exploit van de helden en gelijktijdig een uiting was van deze woede die de ierse helden kenmerkte.

Andere ierse teksten beschrijven Cuchulainn met een zodanig stekelige haardos dat, zo men er een appelboom moest over uitschudden, de appels op zijn haren zouden steken blijven. Rustend daarentegen, is onze held mooi « van een schoonheid die niet klassiek, maar van barokstijl is en die op meer dan op een punt beantwoordt aan het ideaal die de kleine beeldjes op de gallische munten ons tonen en aan de beschrijving die de oude geschiedschrijvers over de Kelten van het vasteland nalieten ».

Er schijnt dus wel enig verband bestaan te hebben tussen de epische poësie van Kelten en haar munten : het feit dat zulke voorstellingen passen bij de zeer verspreide legenden door de keltische wereld is treffend. Men kan zich alsdan afvragen of monetaire afbeeldingen en poëtische voorstellingen geen gemeenschappelijke oorsprong gehad hebben, oorsprong die zou te zoeken zijn in een achtergrond van zeer oud geloof. Hier komt de godsdienstige rol van het geld tussenbeide en eveneens dit personage waarover men zich misschien verwonderde dat er nog niet over gesproken werd, de draaispil van de keltische maatschappij : de druïde.

De idee van een gemeenschappelijke bron waaruit eveneens poëten en medailisten zouden geput hebben wordt geschraagd door een bescheiden geleerde uit de vorige eeuw, de dokter Faux die, geïnspireerd door de poësie van de Barden, de munten bestudeerd heeft die gevonden werden op de helling van Karn-Bré, in Bretagne. Karn-Bré is een merkwaardig oord omdat men er bijna alle gedenktekens van het oude bretoense bijgeloof verenigd vindt. Het was ongetwijfeld gewijd aan de druïdische kultus, vermits de nederzetting gelegen was aan een rivier die vroeger « Ryd-Drew » of « doorwaadplaats der druïden » genoemd werd. Men weet dat de druïden de eigenaardige gewoonte hadden hun munten in de waterlopen te dompelen, misschien als zuiveringsritus. Men mag aannemen dat het goud, verborgen in deze geheiligde plaats, tot de schatten van de hoge priesters uit Gallië behoorde.

De kleine bretoense stukken brengen dus M^r. Faux op het spoor van de Druiden, deze vreemde personages waarvan men veel spreekt maar waarover men maar weinig weet, tenzij het celebranten van een weinig gekende kultus waren, bezitters van wetenschappen die ze in hun geheime afzondering in de wouden mededeelden aan de ingewijden. En deze stukken zouden niet eens munten geweest zijn doch eigenlijk medailles. Zij waren niet bestemd voor handelsgebruik maar enkel geslagen ter ere der goden, om plechtige muziekfeesten te herdenken en om aan de helden van het land uitgereikt te worden. De Kelten beloonden inderdaad de winnaars van poëtische wedstrijden met zilveren medailles en deze werden ook uitgereikt bij spelen en openbare vermakelijkheden. Ook met bepaalde munten waarop nagelenkringen afgebeeld die mogelijk de paëense tempels, gevormd door een massief stenen schijf, zouden kunnen voorstellen. Of nog andere met de beelddenaar der goden, van godinnen of met de symbolen hunner kultus zouden alsdan de eretekens kunnen zijn die door de Druiden toegekend werden. De ontvangen munten van zeer klassieke beschavingen uit de streken der middellandse zee zouden dus in de Keltische wereld van zeer bijzondere « waarde » geweest zijn, wat overigens door de Barden wordt beaamd.

De beroemde Bard Taliesin spreekt over de bewonderenswaardige ring met zilverboord ... van « het paard op de met goud beslagen ring ... » In een zijner gedichten spreekt hij over een goudstuk dat zijn orde en zijn hoge rang moest doen uitkomen en dat een gekunstelde zinspreuk droeg. Zulke medailles waren talismen, bekoorlijkheden, bewijzen van goddelijke bescherming, die de krijgers bij zich droegen wanneer ze ten strijde trokken. De auteur vraagt zich af of zij nu juist niet de « talisman van Cuncheline » waren, het onderwerp van een beroemd gedicht dat algemeen aan de bard Taliesin wordt toe-

geschreven. Zekere medailles zijn werkelijk geslagen met de kop en de naam van Cunobeline erop, de koning van de Bretoenen ten tijde van Augustus en Tiberius. En verder luidt het gedicht ... « Zij die van het slagveld zouden weerkeren hebben ongemerkt het heilige pand bewaard. Zij waren gemeenschappelijk in het bezit van de Cunobeline talisman » die de meest statige aanwinst is van de mystieke kunst ».

Dezelfde bard zinspeelt op de kunst van zekere Druïden, de Pherylieten, die beroemd waren om hun metallurgische preparaten « ... als dan lieten zij hun ovens koken, zonder water en bereidden soliede metalen die eeuwig de tijden konden trotseren ». Het is misschien door het zoeken naar deze talismen-medailles en naar het begrip over geld in het middellandsezeengebied dat voor die tijd een geheel nieuwe opvatting ontstond, wonderlijk voor de intellectuele perspectieven die ze opende.

Steeds geleid door de Barden, geeft Dr. Faux een overtuigende analyse van een liefkoosde figuur voorkomende op de munten van Karn-Bré, nl. deze van een paard met vogelkop en een lichaam van een schip : dit zou het symbool zijn van de godin Ceridwen, de Ceres van de Bretoenen. In het verhaal, bij de inwijding in de geheimen van deze godin, beschrijft Taliesin ze als volgt : « Op de rand van een deken (de mystieke sluier) nam ze me in haar klauwen — Zij scheen zo groot als een fiere merrie, waarop ze ook geleek — ze gleeed vervolgens als een schuit op het water, wierp me in een donkere aanlegplaats en droeg me naar de zee van Dylan ». De godin had de veel omvattende figuur van een vogel, van een merrie en een schip en kon slechts voorgesteld worden door al de tekens waaruit het monsterachtige paard gevormd is, dat zo vaak op de medailles is weergegeven. De bard en de stempelsnijder hadden elkaar niet in de beschrijving van dit verre monster kunnen terugvinden, zo zij niet hetzelfde denkbeeldige wezen voor ogen hadden gehad.

In de plaats van het paard, ziet men vaak in de stijl zoals reeds beschreven, tekens zoals halfmaantjes, bollen en stokjes die voorwerpen zouden voorstellen aanleunend bij de kultus van de godin : het stokje is het toverstokje van « semprevirens » dat door de barden gedragen werd en waarvan de dichter Aneurin zegt : « dat het heilige liederen laat horen vóór het gevecht ». Een cirkelvormig teken zou de Maenarch voorstellen, in de schoot van de godin waarin de ingewijden herboren werden.

Bepaalde bollen, die meestal de Gallische munten sieren zouden het « ovum anguinum » zijn, het slangenei beschreven door Plinius als het « insigne Druidis » het kenteken van de Druïden. De bard spreekt inderdaad over « ... deze omhulde bol die in de verte zijn stralen werpt, is het luisterrijk produkt van de listigheden die slangen bedrijven ».

Aldus, besluit de auteur, lenen in vele gevallen de barden, de mythen en de medailles zich onderling ertoe, om de ware gedenktekens van het

paiense bijgeloof in Bretagne uit te beelden. Zo werd de door de Druïden gespeelde rol in verband met de verbazende opvatting van de munten, maar waarde geschat.

Men ziet inderdaad dat de waarde van de stukken gehandhaafd blijft en enigszins gewaarmerkt wordt door hogere « waarden » nl. door de goden en hun goddelijke symbolen. Maar misschien moet men wel verder gaan.

(vervolgt)

KLEIN REPERTORIUM VAN DE HEDENDAAGSE NUMISMATIEK

KROATIE

2 KUNE

Jaart.	Aantal	L.S.	F.D.C.
1941	?	150	400

KRETA

1 LEPTON

1900	289.283	400	1.500
1901	1.710.710	150	750

2 LEPTA

1900	793.079	250	900
1901	706.922	250	900

5 LEPTA

1900	4.000.000	100	300
------	-----------	-----	-----

10 LEPTA

1900	2.000.000	125	350
------	-----------	-----	-----

20 LEPTA							
1900	1.250.000	150	400				
50 LEPTA							
1901	600.000	200	600				
1 DRACHME							
1901	500.000	250	700				
2 DRACHMES							
1901	175.000	350	1.000				
5 DRACHMES							
1901	150.000	750	2.500				
SAN MARINO							
5 CENTESIMI							
1864	280.000	100	300	1936	400.000	40	100
1869	600.000	75	200	1937	400.000	40	100
1894	600.000	60	175	1938	200.000	80	200
1935	400.000	40	100				
10 CENTESIMI							
1875	150.000	100	300	1936	300.000	50	120
1893	150.000	90	275	1937	300.100	50	120
1894	150.000	80	250	1938	400.000	40	100
1935	300.000	50	120				
50 CENTESIMI							
1898	40.000	350	1.200				
1 LIRE							
1898	20.000	400	1.500				
1906	30.000	350	1.200				

2 LIRES							
1898	10.000	500	1.800				
1906	15.000	450	1.400				
5 LIRES							
1898	18.000	4.000	6.000	1935	} 200.000	150	250
1931	50.000	150	300	1936		200	300
1932	50.000	150	300	1937	100.100	150	250
1933	50.000	150	300	1938	120.000	150	250
10 LIRES							
1925	20.000	3.500	5.000	1935	} 30.000	200	350
1931	25.000	200	350	1936		350	500
1932	25.000	200	350	1937	15.100	250	400
1933	25.000	200	350	1938	10.000	500	750
20 LIRES							
1925	9.334	9.000	12.500	1935 (15 g)	} 10.000	2.000	3.000
1931	10.000	2.000	3.000	1935 (20 g)		8.000	12.000
1932	10.000	1.800	2.750	1936 (15 g)	2.300	3.500	
1933	10.000	1.800	2.750	1937	5.100	4.500	6.000
				1938	2.500	6.000	8.000

FEROË (eiland)

1 ORE			
1941	100.000	75	200
2 ÖRE			
1941	100.000	60	150
5 ÖRE			
1941	100.000	70	175
10 ORE			
1941	100.000	60	150
25 ÖRE			
1941	100.000	70	175

KORT BERICHT

Onlangs kwamen we in het bezit van een briefje van 100 fr. van het gangbare type dat niet volledig gedrukt is. Het briefje dat in het Genkse in omloop was draagt als uitgifte-datum : 24.01.67 en als reeksnummer : 066252528. De voorzijde met L. Lombard is normaal gedrukt doch op de keerzijde ontbreekt de laatste violette druklaag, zodat de afwerking van de centrale figuur met gevelde draak ontbreekt. Enkel de ondergrond ervan, grotendeels bestaande uit verticale lijnen, werd gedrukt.

Al de teksten zijn heel vaag of ontbreken volledig behalve de tekst : De namaker wordt met dwangarbeid gestraft, is normaal.

Dit briefje is geen unicum want te Maaseik en ook te Hasselt werd dergelijk bankbiljet reeds gesignaleerd. Aanvullende inlichtingen betreffende oorzaak en aantal van deze misdrukken zien we dankbaar tegemoet.

Hendrickx M. Hamontstraat, nr. 20
Maaseik.

NUMISMATISCHE DAGEN

De **afdeling Brugge** voorziet haar Ruilbeurs in September e. k. op zondag 6 september 1970 van 10 tot 19 uur in de Stadshallen «BEENHUIS». Ingang langs Oude Burg of Grote Markt.

Deze numismatische dag wordt ingericht onder de auspiciën van « Het Oudste Deel van Brugge »

De Beurs bevat oude en moderne munten mereaux, penningen en wapens.

Voor alle inlichtingen zich wenden tot de voorzitter : De Heer Taelman, Schaakstraat, 92. St-Kruis - Brugge. Tel. 050/38435.

De kleine gemeente DALHEM gelegen tussen Visé en Luik, houdt een **tentoonstelling** met als onderwerp « Numismatische Boeken » gepaard aan een grote ruilbeurs, in de zalen der verenigingen « Les Enfants Belges » en « La Rénommée », op zondag 27-9-1970 van 9 tot 18 uur.

De Heer Vonk P., organisator en bezieler van deze tentoonstelling is niet aan zijn eerste proefstuk.

Hij organiseerde op 26 april ll. een tentoonstelling waarbij een twintigtal verenigingen vertegenwoordigd waren.

Niettegenstaande het overwicht, figuurlijk en letterlijk, van de 14.000 Duitse noodbriefjes (32 kgr) van de Heer Bingen, kon men er nog ander noodgeld bewonderen van allerlei slag en metaal, waaronder zeer opmerkenswaardig een hongars biljet van 10 Triljoen Pengö.

René NEGLEMAN

**REPertoire DES MONNAIES
DU NEPAL**

ALLIANCE NUMISMATIQUE EUROPÉENNE
BRUXELLES
1970

LES MONNAIES DU NEPAL

AVANT-PROPOS

Le royaume du Népal a produit dès le 16e siècle, une prestigieuse série de monnaies de très bonne facture et de grande diversité qui sont restés pratiquement inconnues des numismates faute d'une documentation suffisante. Aussi nous est-il apparu utile de rassembler les documents publiés au sujet de ces monnaies et de les compléter d'une description de pièces actuellement inédite.

La compréhension des termes employés pour décrire les monnaies n'est possible que par l'étude préalable des contextes historiques, géographiques et linguistiques qui ont entouré la frappe ; nous avons donc fait précéder ce catalogue :

1° d'un historique du Népal

2° de la chronologie népalaise

3° d'un tableau reproduisant les chiffres datant les monnaies.

Chacun des quatre chapitres traités — monnaies des royaumes de PATAN, de BHATGAON, de KATHMANDU, du NEPAL — est précédé d'un historique plus détaillé et est suivi d'une planche reproduisant les principales monnaies traitées et les noms des souverains écrits en caractères NEPALI.

Pour ce qui concerne l'estimation des monnaies, non seulement nous n'avons pas voulu céder à la mode qui prévaut actuellement chez certains « numismates » et qui veut que le meilleur catalogue soit celui qui donne ; pour chacune des pièces, le moins de renseignement possible et la plus haute cote tolérable. Il nous paraît hautement présomptueux de vouloir estimer des monnaies qui ne font pratiquement l'objet d'aucune transaction numismatique. La référence aux catalogues de base ainsi que l'indication de prix réalisés dans les ventes publiques serviront, aux amateurs, de simple indication.

HISTORIQUE

Jusqu'au début du 19e siècle, l'histoire du Népal se confond essentiellement avec l'histoire de la vallée où est située la capitale KATHMANDU, les villes de PATAN et de BHATGAON ainsi que les sanctuaires de SWAYAMBHUNAT et de PASHUPATINATHA.

La mythologie, la religion et la légende se confondent si bien dans l'histoire du Népal que celle-ci reste bien difficile à éclaircir. Elle commence d'ailleurs par une légende sacrée : « Là où se trouve aujourd'hui la vallée, était autrefois un vaste lac entouré de montagnes. Un Bouddha y avait jeté une graine de lotus consacrée. De la fleur jaillit la lumière plus éblouissante que mille soleils. C'est ainsi que SWAYAMBHU, le Bouddha primordial se manifesta aux hommes. MAN-

JUÇRI, un saint homme venu de Chine pour adorer SWAYAMBHU, eut l'idée d'assécher le lac pour y établir ses disciples. Tel Roland avec sa fameuse Durandal MANJUÇRI d'un coup d'épée fendit la montagne, l'eau s'écoula par la brèche, laissant aux hommes une vallée fertile. »

On admet que dès l'an 700 avant J.C., les maîtres de la vallée du Népal étaient les KIRANTIS qui seraient les ancêtres des RAIS et des LIMBUS actuels et parmi lesquels figuraient déjà les NEWARS dont la grande culture servira de base à la civilisation népalaise.

C'est sous leur règne que le grand empereur indien AÇOKA a érigé, en souvenir d'un pèlerinage à LUMBINI lieu de naissance du GAUTAMA BOUDDHA, la célèbre colonne d'AÇOKA qui est maintenant reproduite sur les monnaies de la république indienne.

Les envahisseurs qui suivirent les KIRANTIS fondèrent la dynastie des LICCHAVIS (vers 350 à vers 630 après J.C.) dont encore aujourd'hui on ne sait pratiquement rien si ce n'est qu'il furent alliés aux rois GUPTAS de l'Inde et qu'ils frappèrent des monnaies de cuivre.

Les THAKURIS s'installèrent ensuite en conquérants dans la vallée du Népal. Ils adoptèrent la culture des Newars très supérieure à la leur. Le fondateur de la dynastie, AMSHUVARMAN, quoique fervent zéléteur du culte de Shiva travailla à répandre la doctrine de Bouddha. En 640, vaincu par le roi du Thibet, SRONG BTSAN SGAMPO, il lui donna en mariage, comme seconde femme, sa fille BHRIKUTI. Avec l'aide de la première reine, une princesse impériale chinoise. Bhrikuti consacra également ses efforts à répandre le Bouddhisme au Thibet. Les bonnes relations que le Népal entretenait avec la Chine lui attiraient un surcroît de considération de la part de l'Inde où les conquérants népalais étaient considérés comme d'authentiques KSHATRIYAS (membres de la caste des guerriers). Aussi, lorsqu'en 879, l'empire de Srong Btsam Sgampo se scinda en deux royaumes (Thibet et Népal) on y voit un bouleversement politique qui change tout à coup la face de l'Asie Intérieure.

Au Népal, cet événement donne naissance à une nouvelle ère historique : l'ère de NEWAR.

Parmi les moines bouddhistes du Népal, on trouvait alors, surtout, deux espèces de cheminement mystique vers le Nirvâna : celui que l'on appelait le « Petit Véhicule », forme primitive, puritaine et conservatrice de la doctrine, et le « Grand Véhicule », forme nordique et libérale qui, en plus des 5 Bouddhas admettait encore d'autres divinités. Mais le peuple n'en continuait pas moins à vénérer les anciens Esprits de la Nature.

C'est pourquoi la troisième phase du bouddhisme, le « Véhicule du Diamant », trouva un terrain tout préparé. Le moine Atisha représentant de la « doctrine tonnante » et zéléteur du tantrisme travailla à répandre la nouvelle forme de croyance où les formules

magiques comme le Yantra représenté sur les monnaies du Népal jouent un grand rôle.

La doctrine nouvelle s'accordait si bien avec les cultes populaires qu'elle reprit, par exemple, la vénération de certaines divinités féminines et certains rites érotiques.

Vers 1200 ABHAYA MALLA pénétra en vainqueur dans le pays, expulsa le souverain Thakur et y installa la dynastie des MALLA. Ces rois furent tous de grands protecteurs des arts et des lettres. JAYA STHITHI MALLA institua, vers 1350, une société rigoureusement soumise aux lois orthodoxes des castes. Selon leur profession tous les bouddhistes furent répartis dans les 85 castes indiennes. Les moines étaient en général orfèvres et ciselaient l'or ou l'argent. Pendant les 50 ans de son règne, YAKSA MALLA porta les frontières de son empire bien au-delà de la vallée du Népal ; mais en 1488 il partagea son royaume entre ses quatre héritiers. De ce partage naquirent les quatre petits royaumes de KATHMANDU, BHATGAON, PATAN et PANAPA. Ils luttèrent d'émulation dans la construction de palais et de temples mais leur rivalité ne leur permit pas de s'unir pour combattre l'invasion des GURKHAS.

En 1768, le roi des Gurkhas : PRITHVI NARAYANA, déjà maître de l'ouest du pays, envahit la vallée et prit Kathmandu à la faveur de la fête d'Indra alors que la population en liesse était incapable de se défendre. L'expédition victorieuse était partie de la petite ville de Gurkha laquelle, selon la légende, aurait été fondée par GORAKHANATH et où était établie une branche militaire de la race des Kshatriyas Rajputes qui avaient été chassés de Chitor, en Inde, par le Sultan Alau ed din.

La langue des Gurkhas, un Indi évolué, appartenant au groupe des langues indo-européennes et utilisant des caractères apparentés au dévanagari, fut élevée au rang de langue nationale sous le nom de Nepali.

Après la mort de Prithvi Narayana en 1774, le Népal connut une période sanglante qui dura près d'un siècle. On vit sur le trône, des enfants, souvent aussi des fous. Les régents et régentes menèrent un combat fanatique à coups d'intrigues et de meurtres pour assumer le pouvoir. En 1846, le premier ministre Jung Bahadur rétablit l'ordre et instaura l'oligarchie des Ranas qui, durant 104 ans, n'accordèrent aux rois qu'un rôle représentatif. L'indépendance de l'Inde encouragea les Népalais à réagir et en 1951, le Roi TRIBHUVANA mit fin au système féodal des RANAS.

A sa mort, en 1955, son fils aîné, le roi actuel MAHENDRA VIRA VIKRAMA SHAHA DEVA lui succéda. En 1959, il ordonna les premières élections au Népal mais dès 1960 il révoqua les chefs politiques, interdit les partis politiques et promulgua une nouvelle constitution qui lui accorde le pouvoir exécutif absolu.

Nivelles

René NEGLEMAN

CHRONOLOGIE

Le calendrier organise scientifiquement l'écoulement du temps. C'est sans doute vers le VIe siècle avant J.C. que le calendrier apparaît aux Indes et en Perse. Plus tard, les Indiens imaginèrent de compter les années en ères. C'est à dire à partir d'un point de départ qui sera reconnu de tous. Les Népalais adoptèrent le même système et datèrent leurs monnaies suivant trois ères différentes.

1° Les pièces de Kathmandu, Bhatgaon et Patan sont datées suivant l'ère de NEWAR dont le point de départ est l'an 880 de l'ère chrétienne. Elle rappelle la création, par les Newar, du royaume indépendant du Népal. Cette création fait suite au démembrement de l'empire thibétain de Srong Btsam Sgampo qui eut lieu le 1er Kârtika Çudi de l'an 936 de Vikrama (20 octobre 879).

L'ère de Newar porte également le nom de Népal Samvat.

2° Les monnaies frappées après la conquête du pays par les Gurkhas, d'origine indienne, sont datées suivant l'ère de SAKA dont le fait originel qui est encore inconnu remonte à l'an 78 de notre ère.

3° A partir de 1911 on voit apparaître des monnaies datées de l'ère de VIKRAMA, maintenant connue sous le nom d'ère de SAMVAT dont le point de départ est la victoire du roi indien VIKRAMÂDITYA sur les SAKA. Cette ère commence en 57 avant J.C.

Assez curieusement, le gouvernement indien a adopté officiellement, en 1956, l'ère de SAKA alors que le Népal utilise actuellement l'ère de SAMVAT.

RÉSUMÉ DU SYSTEME DES ERES

Royaumes	Eres	Dates Locales	Dates A.D
KATHMANDU BHATGAON PATAN	NEWAR	761-888	1641-1768
NEPAL	SAKA SAMVAT	1690-1833 1968-2027	1768-1911 1911-1970

Les chiffres utilisés pour dater les monnaies népalaises sont des chiffres dérivés de l'écriture Devanagari. Ils connaissent de nombreuses déviations de forme au cours des années. Le tableau ci-après (annexe 1) indique la forme et la valeur des chiffres utilisés.

N.B. On constatera à l'usage que des formes archaïques peuvent resurgir plusieurs années après l'adoption d'un modèle d'écriture plus récent.

Après avoir déchiffré la date indiquée sur une monnaie, il suffit pour la convertir d'y ajouter ou d'y soustraire le chiffre indiquant l'ère employée — par exemple :

A.D. = date de Newar (NW) + 880

A.D. = date de Saka (SK) + 78

A.D. = date de Samvat (SMV) — 57

A.D. = anno domini = date de l'ère chrétienne.

Au cours de la description des monnaies nous utiliserons les abréviations ci-dessus pour situer les dates citées.

BIBLIOGRAPHIE

Pour la partie historique :

Histoire du Népal, par Sylvain LEVI, Paris 1905.

Histoire de l'Inde, par Jacques DUPUIS, Paris 1963.

Népal, Royaume de l'Himalaya, par Toni HAGEN, Berne 1953.

Pour la partie numismatique

CN : *Catalogue of the coins of Nepal. His Majesty's Government, Kathmandu* 1963. En népalais avec translittération en caractères latins.

WR : *Coins of the world 19th and 20th century*, WAYTE Raymond, New York.

KANN : *Illustred Catalog of Chinese coins*, E. KANN. New York 1966.

cr : *Coins of the world 1750-1850*, William D. CRAIG RACINE, Wisconsin 1966.

Y : *Modern world coins 1850-1964*, R. S. YEOMAN Racine, Wisconsin 1968.

Whitman Numismatic Journal.

|
8
|

ANNEXE 1	1	2	3	4	5	6	7	8	9	0
VERS 1650 - 1700	9	2	3	3	9	5	0	2	2	0
VARIANTE VERS 1745				3	2	57		2	2	
VAR. VERS 1750					2	5			2	
1768 - 1910	9	2	3	4	4	ε	9	2	0	0
VAR. VERS 1914				4			0	2	ε	
VAR. 1910 - 1950								2	2	
1960 - 1970	2	2	3	4	4	ε	0	2	ε	0
<p>EX. 1 - 025 = N.W. 786 + 880 = A.D. 1666 EX. 2 - 993ε = S.K. 1738 + 78 = A.D. 1.816 EX. 3 - 9224 = SMV. 1994 - 57 = A.D. 1.937</p>										